

СЕКЦІЯ 6 ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

ВПЛИВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ НА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE INFLUENCE OF PERFECTIONISM ON THE RESPONSIBLE LEADERSHIP OF THE SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL EMPLOYEE OF THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

У статті висвітлено особливості формування відповідального лідерства викладача та впливу перфекціонізму на нього. Теоретичний аналіз дозволив встановити, що умови діяльності сучасних викладачів вимагають неабиякої гнучкості, ресурсів, засвоєння нових навичок, мобілізації ресурсів, швидкої адаптації до змін тощо, а на тлі перманентних змін у багатьох викладачів спостерігається «загострення» перфекціонізму. Негативний аспект підвищеного рівня перфекціонізму унеможливить формування відповідального лідера, оскільки відповідальне лідерство вимагає готовності до прийняття рішення у тій чи іншій ситуації, а також готовності брати на себе відповідальність за прийняте рішення та вчинені дії. Відповідальне лідерство викладача сприяє не лише освіті та навчанню, а й формує цінності, моральність та розвиває важливі навички у студентів, що сприяє їхньому загальному розвитку та успіху, тому важливим буде адекватний рівень перфекціонізму. Метою статті є дослідження впливу перфекціонізму на відповідальне лідерство науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Методи дослідження. Для підтвердження даних теоретичного аналізу про ймовірний взаємозв'язок перфекціонізму та лідерства було проведено емпіричне дослідження за допомогою таких методик: «Багатомірна шкала перфекціонізму» П. Хьюїта–Г. Флетта та «Діагностика лідерських здібностей» Є. Жарікова–Є. Крушельницького. У дослідженні взяли участь 327 науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів Львівської області. Висновки. Перфекціонізм є невід'ємною частиною лідера, проте важливо знаходити баланс між пошуком досконалості та реалістичними очікуваннями щодо себе та свого оточення. Отримані результати дозволяють наголосити на тому, що все ж адекватний рівень перфекціонізму буде позитивно впливати на формування лідерських якостей та відповідального лідерства, а деструктивний перфекціонізм нестиме загрозу розвитку у лідера тиранічних рис особистості. Проте відповідальне лідерство може модерувати негативні наслідки деструктивного перфекціонізму, спрямовуючи його на підтримку команди та досягнення важливих цілей, одночасно уникнувши стресу та перевантаження викладача.

Ключові слова: лідер, відповідальне лідерство, перфекціонізм, науково-педагогічний працівник.

The article highlights the peculiarities of the formation of responsible teacher leadership and the influence of perfectionism on him. The theoretical analysis made it possible to establish that the conditions of activity of modern teachers require considerable flexibility, resources, learning new skills, mobilization of resources, quick adaptation to changes, etc., and against the background of permanent changes, many teachers are experiencing an "exacerbation" of perfectionism. The negative aspect of a high level of perfectionism will make it impossible to form a responsible leader, because responsible leadership requires the readiness to make a decision in one or another situation, as well as the readiness to take responsibility for the decision made and actions taken. Responsible teacher leadership not only promotes education and learning, but also instills values, morals and develops important skills in students that contribute to their overall development and success, so an adequate level of perfectionism will be important. The purpose of the article is to study the influence of perfectionism on the responsible leadership of a scientific and pedagogical employee of a higher education institution. Research methods. To confirm the data of the theoretical analysis about the probable relationship between perfectionism and leadership, an empirical study was conducted using the following methods: "Multidimensional scale of perfectionism" by P. Hewitt–H. Flett and "Diagnosis of leadership abilities" by E. Zharikov–E. Krushelnitskyi. 327 scientific and pedagogical workers of higher educational institutions of the Lviv region took part in the study. Conclusions. Perfectionism is an integral part of being a leader, but it is important to find a balance between the pursuit of perfection and realistic expectations of yourself and those around you. The obtained results allow us to emphasize that an adequate level of perfectionism will have a positive effect on the formation of leadership qualities and responsible leadership, while destructive perfectionism will threaten the development of tyrannical personality traits in the leader. However, responsible leadership can moderate the negative effects of destructive perfectionism, directing it to support the team and achieve important goals, while avoiding teacher stress and overload.

Key words: leader, responsible leadership, perfectionism, scientific and pedagogical worker.

УДК 159.923
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.39>

Вавринів О.С.
к.психол.н.,
доцент кафедри теоретичної психології
Львівський державний університет
внутрішніх справ

Актуальність дослідження. Умови діяльності сучасних викладачів вимагають неабиякої гнучкості, ресурсів, засвоєння нових навичок,

мобілізації ресурсів, швидкої адаптації до змін тощо. Щоб зберегти лідерські позиції серед колег у теперішніх умовах, викладачам дово-

диться докладати чималих зусиль. Виконання професійних обов'язків на високому науково-методичному рівні викладачами залежить від багатьох особистісно-професійних якостей. На тлі перманентних змін, нових вимог та підходів у багатьох викладачів спостерігається «загострення» перфекціонізму. Адекватний рівень перфекціонізму позитивно впливатиме на виконання професійних обов'язків, тоді як надмірний рівень перфекціонізму викликати підвищення тривоги, внутрішню напругу, хворобливе прагнення надмірно контролювати себе та дії оточуючих, неадекватні реакції на невдачі, зниження самооцінки тощо. Такі особливості негативно впливатимуть на формування позиції лідера, адже лідер повинен залишатись впевненим, самокритичним, вмотивованим на досягнення успіху, а також часто він несе відповідальність за досягнення його професійного оточення. Саме тому деякі науковці закликають до продовження глибоких досліджень феномену лідерства [10]. Оскільки надають великого значення якостям лідера та їх впливу на життєдіяльність особистості та суспільства загалом [7; 11]. Науковці досліджують якості, які значною мірою притаманні лідеру, особливості його поведінки, параметри, які впливають на формування лідерської позиції тощо.

Отже, відповідальне лідерство це не лише про здійснення певних дій. Відповідальне лідерство вимагає готовності до прийняття рішення у тій чи іншій ситуації, а також готовності брати на себе відповідальність за прийняте рішення та вчинені дії.

Відповідальне лідерство викладача – це підхід до навчання, який поєднує у собі особистісні якості лідера та відповідальність за навчання та розвиток студентів. Основні аспекти відповідального лідерства викладача включають:

1. Відданість етиці: викладачі повинні демонструвати високі моральні принципи, чесність, етичні стандарти у взаємодії зі студентами та колегами.

2. Адаптивність та уміння спілкуватися: здатність адаптуватися до різних стилів навчання та потреб студентів. Відповідальні викладачі виявляють емпатію та гнучкість у взаємодії зі студентами, сприяють створенню стимулюючого навчального середовища.

3. Стимулювання розвитку: вони не лише передають знання, а і спонукають студентів до критичного мислення, саморозвитку та самостійного навчання.

4. Підтримка та мотивація: відповідальні викладачі сприяють розвитку студентів, надають підтримку, стимулюють та надихають їх до досягнення власних цілей.

5. Соціальна відповідальність: вони усвідомлюють важливість внеску у формування громадянської свідомості та виховання майбутньої генерації.

Відповідальне лідерство викладача сприяє не лише освіті та навчанню, а й формує цінно-

сті, моральність та розвиває важливі навички у студентів, що сприяє їхньому загальному розвитку та успіху.

За таких умов перфекціонізм може чинити позитивний вплив на впровадження саме відповідального лідерства. Прагнення детально опрацювати проблемну ситуацію, зважити всі плюси і мінуси, визначити можливі наслідки прийняття того чи іншого рішення та багато іншого, ймовірно, буде відбуватись багато процесів, а також за умови здорового перфекціонізму.

Перфекціонізм серед викладачів закладів вищої освіти може мати деякі унікальні риси:

1. Вимогливість до себе. Викладачі, які мають перфекціоністські тенденції, можуть встановлювати високі стандарти для своєї роботи, прагнучи до ідеальності в підготовці матеріалів для занять та досліджень.

2. Стрес через недоліки. Навіть найменші недоліки або помилки можуть викликати стрес для перфекціоністів-викладачів. Вони можуть докладати надмірних зусиль, щоб уникнути будь-яких помилок у своїй роботі.

3. Перевірка і контроль. Вони можуть бути схильні до повторних перевірок матеріалів, лекційних планів, завдань і т.д., щоб переконатися у їхній ідеальності перед тим, як вони будуть представлені студентам.

4. Стремління до результатів. Ці викладачі можуть мати сильне прагнення до досягнення відмінних результатів у своїй роботі та у навчанні студентів, що може виявлятися у високих вимогах до успішності студентів.

5. Труднощі із завершенням завдань. Інколи перфекціоністи можуть мати проблеми із завершенням завдань через постійну боротьбу з пошуком ідеального результату.

Ці риси перфекціонізму можуть мати як позитивні, так і негативні аспекти. Ідея працювати на високому рівні може стимулювати якість освіти, але одночасно перфекціонізм може стати перешкодою, затримуючи процеси та призводячи до стресу для викладачів.

Про значний вплив перфекціонізму на особистість засвідчують численні праці науковців. Низка науковців наголошують на взаємозв'язках перфекціонізму з іншими особистісними якостями. Дослідники вважають, що перфекціонізм тісно пов'язаний із такими параметрами, як нейротизм, мотивація досягнення успіху, мотивація уникнення невдач, обдарованість, лідерство, самооцінка, асертивність, особистісна зрілість, гендер [1; 4; 5; 8].

Також науковці вважають, що батьківський перфекціонізм часто виступає як вид сімейної дисфункції, що приводить до емоційних розладів. Причому перфекціонізм матері має більш сильний вплив, ніж перфекціонізм батька [3].

Є думка, що перфекціонізм формує неадекватне прагнення до самовдосконалення. Так, у людини, яка має високий рівень перфекціонізму, можуть з'являтися різні негативні особливості, такі як уникнення невдач,

незадоволеність досягнутими результатами, прокрастинація, ворожість, хронічна перевтома, конкуренція у міжособистісних стосунках, потреба у соціальному схваленні, схильність до суїцидальних тенденцій, тривожність, депресивність, схильність до нервових зривів та інше [2].

Те, що перфекціонізм як особистісна риса чинить неабиякий вплив на особистість зумовлює необхідність у більш ґрунтовному його дослідженні. Саме тому зовсім недавно, починаючи з уніфікованої системи М. Сміт та його колеги розробили шкалу великої трійки перфекціонізму (BTPS), а згодом переглянули BTPS та розширили його коротку форму, як описують три комплексні виміри: жорсткий перфекціонізм, самокритичний перфекціонізм і нарцисичний перфекціонізм. Жорсткий перфекціонізм включає аспекти, пов'язані із самоорієнтованим перфекціонізмом і непередбаченими обставинами щодо власної гідності (самооцінка суворо пов'язана з досягненням високих особистих стандартів досконалості). Самокритичний перфекціонізм складається із таких компонентів: занепокоєння помилками (надмірна негативна реакція на невдачі та помилки), сумнівів щодо дій (повсюдна невпевненість і невдоволення, пов'язані із самооцінкою), самокритичності (уявна відсутність досконалості призводить людей до надмірної критичної (негативної) самооцінки), і соціально встановлений перфекціонізм. Нарцисичний перфекціонізм є унікальною рисою BTPS і BTPS-SF, і автори визначають його як схильність вимагати досконалості від інших у грандіозний, гіперкритичний і заслужений спосіб [9].

Дослідники показали, що три виміри BTPS (жорсткий перфекціонізм, самокритичний перфекціонізм і нарцисичний перфекціонізм) взаємопов'язані, демонструючи сильні та позитивні асоціації. Подібним чином вони спостерігали сильні та позитивні асоціації між трьома вимірами BTPS-SF (жорсткий перфекціонізм, самокритичний перфекціонізм і нарцисичний перфекціонізм), за єдиним винятком зв'язку між самокритичним перфекціонізмом і нарцисичним перфекціонізмом, який, як виявилось, може бути середнім [6].

Перфекціонізм та відповідальне лідерство викладача закладу вищої освіти однозначно мають певний взаємозв'язок, проте їхня взаємодія є складним процесом, в якому задіяні безліч компонентів. Взаємозв'язок перфекціонізму та відповідального лідерства характеризується такими особливостями, як:

– стремління до високих стандартів: перфекціонізм часто включає у себе прагнення до ідеальності та встановлення високих стандартів. Відповідальний лідер також має тенденцію до встановлення високих очікувань для себе і своєї команди.

– етичність та відповідальність: обидва підходи базуються на етичних принципах.

Якщо викладач-перфекціоніст також володіє відповідальними лідерськими якостями, він буде демонструвати відданість етиці, високі моральні стандарти та відповідальність перед студентами.

– стрес та перевантаження: перфекціонізм може спричиняти стрес та перевантаження викладача через нескінченні перевірки матеріалів та прагнення до ідеальності. Лідер, який поєднує перфекціонізм і відповідальність, може стикатися з великим навантаженням та стресом у спробах відповідати власним високим стандартам.

– баланс між досягненням цілей та підтримкою команди: відповідальні лідери постійно прагнуть досягнення мети, але також ставлять підтримку та підвищення ефективності своєї команди на перше місце. Перфекціоністські тенденції можуть ускладнити здатність досягати цих цілей, особливо якщо вони ведуть до перфекціонізму в команді.

Методи дослідження. Для підтвердження даних теоретичного аналізу про ймовірний взаємозв'язок перфекціонізму та лідерства було проведено емпіричне дослідження за допомогою таких методик: «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта та «Діагностика лідерських здібностей» Є. Жарікова–Є. Крушельницького. Для обрахунків отриманих результатів було використано відсотковий аналіз та кореляційний аналіз. У дослідженні взяли участь 327 науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів Львівської області.

Результати дослідження. На рисунку 1 подано результати дослідження показника «перфекціонізм, орієнтований на себе» за методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта. Як бачимо, високі показники виявлено у 26% досліджуваних, середній рівень – у 40% та низький рівень – у 34%.

Перфекціонізм, орієнтований на себе

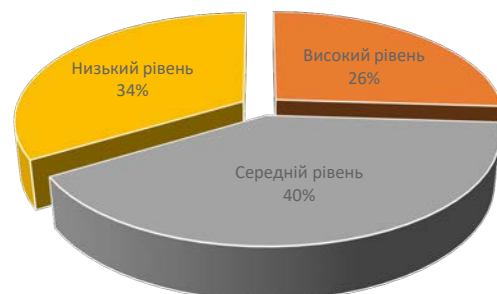

Рис. 1. Результати дослідження перфекціонізму, орієнтованого на себе, за методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта

На рисунку 2 подано результати дослідження показника «перфекціонізм, орієнтований на інших» за методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта. Як бачимо, високий рівень перфекціонізму, спрямованого на інших, притаманний 33% викладачів, середній – 34% та низький – 33% досліджуваних викладачів.

Рис. 2. Результати дослідження перфекціонізму, орієнтованого на інших, за методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта

На рисунку 3 зображено результати дослідження показника «соціально приписуваний перфекціонізм» за методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта. На рисунку бачимо, що у 40% досліджуваних викладачів виявлено високий рівень соціально приписуваного перфекціонізму, середній рівень спостерігається у 34% та низький рівень – у 26% досліджуваних викладачів.

Рис. 3. Результати дослідження соціально орієнтованого перфекціонізму за методикою «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта–Г. Флетта

На рисунку 4 подано результати дослідження лідерських здібностей за допомогою методики «Діагностика лідерських здібностей» Є. Жарікова–Є. Крушельницького. Як бачимо, у 30% досліджуваних сильно виражені лідерські якості, у 27% – помірно, у 21% – слабо, а у 22% досліджуваних виявлено схильність до диктатури.

Рис. 4. Результати дослідження лідерських здібностей за методикою «Діагностика лідерських здібностей» Є. Жарікова – Є. Крушельницького

З метою встановлення взаємозв'язків між показниками перфекціонізму та лідерських здібностей було використано кореляційний аналіз Спірмена. Детальні результати подано у таблиці 1.

З таблиці видно, що показники перфекціонізму дійсно мають взаємозв'язок із лідерськими якостями. Так, слабо виражені лідерські якості мають взаємозв'язки із такими показниками перфекціонізму, як: середній рівень ($r=0,342$ $p \leq 0,05$) та низький рівень ($r=0,354$ $p \leq 0,05$) перфекціонізму, орієнтованого на себе, низький рівень перфекціонізму, орієнтованого на інших ($r=0,365$ $p \leq 0,05$), та середній рівень соціально приписуваного перфекціонізму ($r=0,467$ $p \leq 0,05$).

Помірно виражені якості лідера мають взаємозв'язки із такими показниками перфекціонізму, як: середній рівень ($r=0,556$ $p \leq 0,01$) перфекціонізму, орієнтованого на себе, середній рівень перфекціонізму, орієнтованого на інших ($r=0,587$ $p \leq 0,01$), високий рівень ($r=0,352$ $p \leq 0,05$) та середній рівень соціально приписуваного перфекціонізму ($r=0,345$ $p \leq 0,05$).

Сильно виражені лідерські якості мають взаємозв'язки із такими показниками перфекціонізму, як: високий рівень ($r=0,459$ $p \leq 0,05$) та середній рівень ($r=0,583$ $p \leq 0,01$) перфекціонізму, орієнтованого на себе, високий рівень ($r=0,692$ $p \leq 0,01$) і середній рівень ($r=0,538$ $p \leq 0,01$) перфекціонізму, орієнтованого на інших, середній рівень ($r=0,487$ $p \leq 0,05$) соціально приписуваного перфекціонізму.

Показник лідер із схильністю до диктатури має взаємозв'язки із такими показниками перфекціонізму, як: високий рівень ($r=0,375$ $p \leq 0,05$) та середній рівень ($r=0,687$ $p \leq 0,01$) перфекціонізму, орієнтованого на себе, високий рівень ($r=0,692$ $p \leq 0,01$) і середній рівень ($r=0,632$ $p \leq 0,01$) перфекціонізму, орієнтованого на інших, середній рівень ($r=0,368$ $p \leq 0,05$) та низький ($r=0,452$ $p \leq 0,05$) соціально приписуваного перфекціонізму.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу показників перфекціонізму та лідерських здібностей

Показники перфекціонізму	Рівні вираженості показників перфекціонізму	Якості лідера виражені слабо	Якості лідера виражені помірно	Лідерські якості виражені сильно	Людина як лідер схильна до диктату
Перфекціонізм, орієнтований на себе	Високий рівень			0,459*	0,375*
	Середній рівень	0,342*	0,556**	0,583**	0,687**
	Низький рівень	0,354*			
Перфекціонізм, орієнтований на інших	Високий рівень				0,692**
	Середній рівень		0,587**	0,632**	0,538**
	Низький рівень	0,365*			
Соціально приписуваний перфекціонізм	Високий рівень		0,352*		
	Середній рівень	0,467*	0,345*	0,368*	0,487*
	Низький рівень			0,452*	

Примітка: ** – рівень значимості $\leq 0,01$, * – рівень значимості $\leq 0,05$.

Висновки. Отже, хоча перфекціонізм може бути частиною стилю лідера, важливо знаходити баланс між пошуком досконалості та реалістичними очікуваннями щодо себе та свого оточення. Ключовою рисою відповідального лідера є здатність впевнено рухатися вперед, приділяючи увагу не лише деталям, а й досягненню стратегічних цілей. Отримані результати дозволяють наголосити на тому, що все ж адекватний рівень перфекціонізму буде позитивно впливати на формування лідерських якостей та відповідального лідерства, а деструктивний перфекціонізм нестиме загрозу розвитку у лідера тиранічних рис особистості. Проте відповідальне лідерство може модерувати негативні наслідки деструктивного перфекціонізму, спрямовуючи його на підтримку команди та досягнення важливих цілей, одночасно уникнувши стресу та перевантаження викладача.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх питань окресленої теми. Перспективним вбачаємо дослідження впливу перфекціонізму на інші сфери життєдіяльності, враховуючи інші показники, зокрема професійні, ґендерні та вікові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лящ О.П., Марчук С.В. Перфекціонізм як предмет психологічних досліджень. *Габітус*. 2021. № 23. С. 146–149. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.23.24>.
2. Марчук С. Емпіричне дослідження особливостей перфекціонізму осіб юнацького віку. *Психологічні травелоги*, 2023. № 3. С. 154–156. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2023-3-15>.
3. Мотрук Т.О., Вертель А.В. Особливості перфекціонізму в юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2019. № 4. С. 182–192.

4. Свідерська Г., Пшик С. Психологічні особливості розвитку перфекціонізму та особистісної зрілості студентів. *Габітус*. 2022. № 40. С. 136–142. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.22>.
5. Чепурна Г., Поленкова М. Ґендерні особливості взаємозв'язку перфекціонізму зі стилями спілкування. *Габітус*. 2021. № 31. С. 230–234. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.31.39>.
6. Di Fabio A., Saklofske D., Gori A., Svirchic A. Perfectionism: A network analysis of relationships between the Big Three Perfectionism dimensions and the Big Five Personality traits. *Personality and Individual Differences*. 2022. Vol. 199. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111839>.
7. Elkhwesky Z., Salem I.E., Ramkissoon H., Castañeda-García J.-A. A systematic and critical review of leadership styles in contemporary hospitality: a roadmap and a call for future research. *International journal of contemporary hospitality management*, 2022. Vol. 34. P. 1925–1958. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJCHM-09-2021-1128>.
8. Hewitt P.L., Smith M.M., Ge S., Mössler M., Flett G.L., & Mikail S.F. Perfectionism. Treatment of psychosocial risk factors in depression. *American Psychological Association*. 2023. P. 281–304. DOI: <https://doi.org/10.1037/0000332-013>.
9. Smith M.M., Saklofske D.H., Stoeber J., & Sherry S.B. The Big Three Perfectionism Scale: A New Measure of Perfectionism. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 2016. № 34 (7). P. 670–687.
10. Whyte J., Naderpajouh N., Clegg S., Matous P., Pollack J., Crawford L. Project leadership: A research agenda for a changing world. *Project Leadership and Society*. 2022. № 3. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.plas.2022.100044>.
11. Zavatska N., Hoi N., Kozmenko O., Kosheleva N., Zavatskyi Y., & Yaremko R. Empirical research of student leadership's content parameters. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11(51). P. 40–49. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.4>.